

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci s dětmi a mládeží

Základním právním předpisem pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci je Zákon práce, který stanoví její hlavní úkoly, povinnosti zaměstnanců organizací i zaměstnavatelů. Existují předpisy pro školy, které však jsou velmi úzce zaměřené na charakteristickou školní činnost. Dílčí předpisy bezpečnosti práce má oblast požární ochrany, patří sem silniční zákon a prováděcí vyhlášky o silničním provozu, řada ustanovení je v hygienické směrnici o zotavovacích akcích pro děti. Přesná orientace je obtížná pro profesionálního technika bezpečnosti práce, natož pro nedávno plnoletého dobrovolníka pracujícího s dětmi. Naším záměrem je na tomto místě maximálně stručně shrnout množství základních informací a obecně známých i méně obvyklých zkušeností z pestré práce s kolektivy dětí a mládeže. Materiál chce upozornit na množství rizik, se kterými se učitel či vedoucí dětského kolektivu může ve své práci setkat, a tímto předchozím upozorněním napomoci v ochraně zdraví a života jeho svěřenců, členů kolektivů dětí.

Tento materiál je použitelný jako podklad pro poučení či školení v bezpečnosti práce s dětmi, pro proškolení pracovníků před tábory i pro poučení dětí a dalších účastníků činností a akcí. V žádném případě však nesupluje ani nenahrazuje platnou legislativu v ochraně zdraví a bezpečnosti práce, ani předpisy platné v jednotlivých organizacích.

Základy bezpečnosti a ochrany zdraví

1. Všichni účastníci činnosti, akce musí být poučeni o základních podmínkách bezpečnosti práce. Povinnost zajistit toto poučení má provozovatel, který musí vždy písemně prokázat, že v potřebném rozsahu provedl školení i nezletilých účastníků pro konkrétní činnost a zařízení.
2. Před započítím činnosti s dětmi a dle potřeby kdykoli v jejím průběhu je provozovatel povinen provést poučení o bezpečnosti práce v rámci této činnosti (seznámení s riziky, terénem, pravidly hry apod.).
3. V případě činností, jež nejsou běžné, či jsou zvláště nebezpečné, musí vedoucí těchto činností absolvovat příslušná speciální poučení o bezpečnosti práce, nejsou-li předepsána přímo školení a zkoušky.
4. Provozovatel zodpovídá za všechna zařízení, prostory a objekty, že jsou v souladu s předpisy o bezpečnosti práce, o bezpečnosti technických zařízení a s hygienickými předpisy.
5. Za plnění úkolů v péči o bezpečnost a ochranu zdraví při práci zodpovídá vedoucí na všech stupních řízení v rozsahu svých zastávaných funkcí.

Zodpovědnost za bezpečnost práce

Plnou odpovědnost za bezpečnost práce určitého kolektivu nese pověřená způsobilá osoba starší 18 let, a to i v případě své nepřítomnosti při dané činnosti. Při akcích smějí být činné jen osoby, které jsou k tomu tělesně i duševně způsobilé a podrobily se preventivní lékařské prohlídce s písemným závěrem, že jsou této činnosti schopny. Toto ustanovení není požadováno u pedagogických pracovníků a u studentů pedagogických fakult. Osoby činné při stravování, musí mít zdravotní průkaz.

Tuto základní odpovědnost je možno částečně přenést i na pověřenou způsobilou osobu (praktikant), tato osoba může samostatně pracovat s kolektivem bez dohledu plnoletého vedoucího, jestliže jsou splněny určité předpoklady:

- před každou samostatnou činností je zodpovědným vedoucím poučena o možném riziku těchto činností a o bezpečnosti práce při nich,

- nejedná se o zvláště nebezpečné činnosti (střelba ze vzduchovek, koupání, pohyb po rušných komunikacích apod.)
- doba samostatné činnosti nepřekročí rozumnou délku,
- náročnost a riziko činnosti odpovídá jejím zkušenostem a rozumovým možnostem.

Postup v případě úrazu

- zajistit první pomoc, přepravu k lékaři či přivolání pohotovosti, odstranit příčiny, zabránit dalšímu ohrožení,
- sepsat protokol o události, příp. zajistit svědky a jejich adresy,
- ohlásit událost podle potřeby lékaři, hygienické službě, hasičům, policii apod.,
- vyrozumět hlavního vedoucího,
- dojde-li k poranění vedoucího, zajišťuje tyto úkoly jeho zástupce popřípadě nejstarší přítomný účastník akce,
- v případě úrazu vyplnit se zdravotníkem tiskopis hlášení úrazu pro pojišťovnu
- tísňové volání 112

Bezpečnost v místnosti

- v místnosti vyvěsit Požární poplachovou směrnici s důležitými telefonními čísly a pokyny pro případ požáru a havárie,
- pravidelně kontrolovat stav zařízení, provádět revize elektrického zařízení, případně další revize podle příslušných předpisů (ČSN 33 1500),
- odstraňovat zjištěné závady a všechna zařízení obsluhovat podle návodu,
- před opuštěním místnosti uzavřít všechna okna, vypnout a zajistit všechna zařízení,
- dodržovat vnitřní řád organizace, případně jiná ustanovení pro provoz prostor,
- dávat pozor na žhavé předměty - kamna, vařiče apod., zejména v souvislosti s manipulací s hořlavými materiály, hlavně kapalinami,
- nákaz manipulace s elektrickým zařízením, pozor na rozbité zásuvky, vypínače,
- děti se nesmějí vyklánět z oken, pozor při manipulaci s okny, neběhat a neklouzat se, nesjíždět po zábradlí, neskákat ze schodů, nestoupat na židle a stoly mimo program apod.,
- pozor na ostré hrany nábytku, uvolněné lino, koberec a parkety,
- udržovat pořádek v místnosti
- dodržovat během akce kázeň a klid.
- doporučená výška místností pro činnost - 3m, minimálně 2,1m, 2m² nezastavěné plochy na osobu a 15 m³ prostoru pro osobu.

Bezpečnost při akcích ve městech (přesuny dopravními prostředky)

- pokud je ve vzdálenosti menší než 50m přechod, podchod nebo nadchod, je nutno překonávat komunikaci touto cestou
- při pohybu po komunikacích a v ulicích dodržovat vyhlášku o pravidlech provozu na pozemních komunikacích,
- před přesunem, soutěží či hrou seznámit účastníky s prostorem či trasou, seznámit účastníky se všemi pravidly
- dbát na bezpečnost prostoru pro hry a soutěže (střepey, odpadky, staré železo, dřevo, ale i přehlednost spod.),
- při použití MHD dbát na klid ve vozidle, zajistit klid a pohodu pro ostatní cestující,
- při přecházení přes vozovku čekají vždy děti na pokyn vedoucího, skupina přechází najednou a pohromadě,

- vedoucí zajišťuje případné zastavení vozidel při přecházení komunikace
- vyhýbat se osamělým místům, opatrnost při komunikaci s neznámými osobami, vést v patrnosti specifika zvláště u velkých měst - odlehlá místa, nebezpečí od morálně, mentálně či psychicky narušených osob
- určit místo srazu pro případ, že se někdo při hře či přesunu ztratí,
- při předpokladu samostatného pohybu dětí předem děti důrazně poučit o možných nebezpečích
- samostatný pohyb dětí po setmění není možný
- děti musí být poučeny jak se chovat v případě, že nevystoupí, nebo nenastoupí se zbytkem skupiny, záleží na individuální dohodě

Hry a program

- při terénních hrách si vymezit prostor, místo srazu, svolávací signál, stanovit délku trvání, poučit děti o možných nebezpečích
- při lesních hrách vzít v úvahu charakter terénu (např. riziko poškození oka při hrách a honičkách v lese o větvíčku, či šiškou při oblíbených dětských přestřelkách)
- je potřeba dětem vydat pokyny, kam a do kolika hodin se mají dostavit v případě, že se stane něco mimořádného
- při zdolávání přírodních překážek poskytujeme dětem záchranu
- tempo pochodu určuje fyzicky nejslabší účastník
- i v terénu jde skupina pohromadě, netrhá se, všichni musí slyšet nebo vidět pokyny vedoucího
- při pochodech je třeba dbát na dostatečné množství tekutin a ochranu proti slunci
- v případě putování ve velkém horku předem určit odpočinky ve stínu na „vychladnutí“

Bezpečnost při ohni, požární ochrana

- oheň se smí rozdělávat pouze na povolených místech (majitel pozemku, okresní úřad) v dostatečné vzdálenosti od hořlavých předmětů
- stará vyhláška, která stanovovala bezpečnou vzdálenost na 50 metrů již neplatí - (vznikne-li požár, jde tedy vždy o porušení vyhlášky, neboť oheň nebyl v dostatečné bezpečné vzdálenosti),
- při rozdělávání ohně dávat pozor na vítr (jiskry), podklad ohně, který může chytout či doutnat a způsobit požár třeba i po několika dnech (rašelina, kořeny, hrabanka, listí spod.), kameny z potoka (možnost poranění štěpinou kamene při jejich pukání vlivem vytvořené vodní páry), nekázeň (četné případy popálenin při hraní si s ohněm) i požáry,
- popálení kapajícím igelitem a jinými hořlavými umělými hmotami, roztavenou pryskyřicí při výrobě loučí, pád do ohně při nekázni, ale i v mikros pátku na noční hlídce, atd.),
- povinnost účastnit se likvidace požáru, ohlašovací povinnost,
- v místnostech nenechat bez dozoru rozpálená kamna, vařiče a jiné elektrické či žhavé zařízení, při odchodu zkontrolovat vypnutí všech spotřebičů,
- zákaz manipulace dětí s jakýmkoli hořlavými látkami I. a II stupně, rozdělávání ohně a používání sirek pouze pod dohledem zodpovědné osoby, či za přesně vymezených podmínek (např. kuchyňské ohniště na táborech),
- zákaz obsluhy vařičů dětmi
- povinnost hlásit i malý požár, který byl ihned uhašen požárnímu inspektorátu

- ohniště musí být ohraničeno nehořlavým materiálem
- dokonalé uhašení a zahlazení ohniště
- nevhodnost kouření před dětmi, zákaz kouření v požárně nebezpečných místech, zejména v lese apod.
- všichni musí mít vyhlášení požárního poplachu v místě (Požární poplachová směrnice), způsoby hašení, obsluhu požárních přístrojů

Bezpečnost při koupání

- a) koupání účastníků akce mladších 18 let je možno pouze se souhlasem a v přítomnosti pověřeného vedoucího staršího 18 let,
- b) vysoký důraz na kázeň a pořádek
- c) koupání je zakázáno 100 m od mostů, přístavišť, vjezdů apod., v požárních bazénech, v chovných rybnících, v nádržích pro odběr pitné vody, u jezů, někdy je vyznačeno znaky,
- d) nesmí se přibližovat k plavidlům, lézt na plavební znaky apod.,
- e) doporučujeme - dodržení hygienických předpisů pro koupání:
 - 6-10 účastníků na jednu plnoletou osobu,
 - koupaliště schválené OHES, plnoletý doprovod po celou dobu s dětmi ve vodě, zákaz vstupu do vody po intenzivním pohybu či cvičení
 - zákaz koupání před jídlem a minimálně hodinu po jídle, koupání pouze za teplého počasí
 - koupání ve vodě minimálně 20°C maximálně 30 minut, .
 - pro děti nad 14 let a otužilejší minimálně 18°C maximálně 10 minut,
 - pokud se koupe více než jeden oddíl, tak loďka se záchranným kolem na 10 m laně, zdravotník apod.
 - pro neplavce vždy vyhrazený prostor a vesta,
 - pokud má být zařazeno koupání, mělo by být v plánu akce, či denním plánu tábora,
- g) s dětmi se koupat pouze na známých, ověřených místech, vedoucí jde do vody první a prověří bezpečnost, hloubku, prostor apod.

Bezpečnost při bouřce, ochrana před elektrickým proudem

- a) při bouřce se vyhnout otevřeným pláním, osamělým stromům, alejím, kovovým předmětům
- b) ukryt se v pořadí
 - ve velké kovové stavbě,
 - v obytné budově s hromosvodem
 - v nechráněné budově
- c) v budově uzavřít okna, dveře, vzdálit se od kamen a kovových předmětů
- d) v terénu se ukryt v údolí, v jeskyni, jámě, hustém lese, vyhnout se otevřeným pláním, holým kopcům, kovovým předmětům, drátěným plotům, sloupům, rozhlednám, dále osamělým stromům, ale i jejich malým skupinám,
- e) při nejnnutnějším pohybu se pohybovat pomalu, krátké kroky, při stání nohy u sebe, zákaz manipulace dětí s elektrickými zařízeními, pozor na poškozené zásuvky, vypínače, spotřebiče
- g) zákaz lezení na sloupy, dotýkati se drátů i na zemi spadlých, nelézt ani na stromy v blízkosti elektrického vedení
- h) nepouštět draky u elektrického vedení

- i) vyhýbat se elektrickým zařízením - trafostanice apod.
- j) nelít vodu z mostů nad železnicí s el. frakcí,
- k) nedotýkat se postiženého elektrickým proudem, není-li vyproštěn z elektrického okruhu.
- l) každý musí znát poskytování první pomoci při úrazu elektrickým proudem

Bezpečnost při práci s nářadím

- a) pracovat vždy na určeném místě a podle daných pokynů, podle typu činnosti i zákaz "volného" pohybu,
- b) účastníky poučit o riziku dané pracovní činnosti
- c) vždy přítomnost odpovědné osoby
- d) připravená lékárnička první pomoci,
- e) veškeré nářadí ostré, kvalitní, předem přezkoušet správnou funkci
- f) nepoužívané nářadí a nástroje vždy bezpečně uložit (pád vibracemi, šlápnutí na hrábě apod.)
- g) dodržení kázně - s nářadím neběhat, neházet apod.
- h) s ostrými nástroji pracovat směrem od těla
- i) při sekání sekerou dbát na čistý a dostatečný manipulační. prostor, sekera vždy mimo tělo (správný způsob osekávání klád), nikdo v blízkosti
- j) pozor na uvolněné nářadí (sekeru, kladivo)
- k) štípat na pevném dřevěném podkladu (ne na zemi nebo na kameni)
- l) pozor na používaný materiál - barvy, hořlaviny, jedy apod.,
- m) pro práci s elektrickým nářadím je třeba zvláštní školení a pověření
- n) nářadí podávat špicí či ostřím k zemi,
- o) nenosit nářadí přes rameno (zranění při otáčení)
- p) při práci na zahradě či v terénu hlásit i drobná poranění (hrozí tetanus, vztekliny při kousnutí hrabošem apod.),
- q) průběžný úklid odpadu na vyhrazené místo (čistý pracovní prostor), např. na táborech nejčastější úraz - zabodnutý hřebík v noze z pohozeného prkna
- r) vhodné oblečení a obutí vzhledem k dané činnosti (riziko uklouznutí, hřebíků, zachycení volných částí oděv rotujícím nářadím apod.

Rukojeti, násady a jiná místa k uchopení u ručního nářadí musí být hladce opracovány a vhodně tvarovány. Násady a rukojeti musí být zajištěny proti uvolnění. Úderné plochy a hroty nářadí nesmějí mít otřep nebo trhliny. Nářadí, pracovní pomůcky, sportovní náčiní musí být před použitím zkontrolovány odpovědným vedoucím.

Bezpečnost při zvláštních činnostech

- a) při větších sportovních akcích zajistit dostatečný počet rozhodčích, nejméně jednoho ke každé disciplíně, zdravotníka s lékárničkou, dostatečný odstup diváků od hřiště, zvláště dostatečný prostor pro všechny vrhy a hody, čistotu a bezpečnost běžecké dráhy a doskočiště,
- b) používat náležitě osobní ochranné pomůcky při činnostech, které to vyžadují,
- c) při exkurzích zabezpečit doprovod zodpovědného pracovníka, důsledně se řídit jeho pokyny
- d) při nácviu vrhů a hodů zacházet s nářadím na pokyn.

Střelba

- a) vedoucí nesmí trpět jakoukoli nepřikázanou manipulací se zbraní, i když není nabitá
- b) z malorážky lze střílet pouze na schválené střelnici, pod dohledem kvalifikovaného instruktora
- c) u vzduchovky se počítá s dostřelem 250 m
- d) za terčí musí být vhodné pozadí, které neodrazí projektil (stráž, písek, prkna apod.)
- e) při střelbě vzduchovkou vše na povel, totéž u luku, malorážky, přísná kázeň
- f) pro střelbu musí být vymezen prostor, v němž se nesmí nikdo pohybovat, ani náhodný chodec
- g) před střelbou prověřit čistotu hlavně, aby nedošlo k roztržení
- h) zbraň se nabíjí pouze na povel a to na určeném místě v poloze ke střelbě (hlaveň míří do stanoveného směru)
- i) před předáváním zbraně se přesvědčit, zda není nabitá
- j) při odložení zbraně či změně polohy zbraň zajistit, u vzduchovek zlomit hlaveň a vyjmout střelu
- k) k terčům lze jít po zabezpečení všech zbraní na povel vedoucího
- l) nalezená munice se nesmí brát do ruky, nález ohlásit vedoucímu, na nejbližší stanici policie či Místnímu úřadu.

Na střelnici musí být přítomen zdravotník s lékárníčkou. Prostor pro střelbu musí být označen a hlídán.

Noční akce

- a) seznámit se s riziky nočního pohybu, dodržovat zvýšenou opatrnost,
- b) noční hry provádět pouze v bezpečném prostoru, který děti dobře znají, či je jinak zabezpečen (například ohraničen cestami)
- c) nebezpečí poranění v zimě (terén, větve stromů/držet ruku před obličejem apod.)
- d) nebezpečí zabloudění
- e) děti seznámit s riziky nočního pohybu, nestrašit je, hry zaměřit na akceptování tmy, eventuelně i samoty jako něčeho samozřejmého, čeho se není třeba bát, ale je nutno dodržovat zvýšenou opatrnost (nevhodnost stezek odvahy u nezkušených dětí či příliš náročných - drsných nočních her)
- f) u nočních tras zajistit četné kontroly vedoucích
- g) děti zabezpečit píšťalkami a určit nouzový signál
- h) v případě pohybu skupiny po silnici ve tmě je třeba skupinu řádně osvětlit a to: vpředu bílé světlo a vzadu červené, nebo „blikačka“, pokud je k dispozici více světel rozmístíme i po straně „průvodu“, čím víc tím lépe
- i) pokud někdo má reflexní pásy na bundách či batozích, taktéž využijeme jejich vlastností